

MICHAIL BULGAKOV

ЗÁPISKY NA MANŽETÁCH

EUROPA

**MICHAIL
BULGAKOV**

*Записки
на манжетках*

**ЗÁPISKY
NA MANŽETÁCH**

EUROPA

Michail Bulgakov: Zápisky na manžetách. Poviedky

Preklad © Ivana Kupková 2014

Doslov © Valerij Kupka 2014

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2014 bee&honey

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2014

Ako tridsiaty tretí zväzok edície Premena vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2014

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89666-13-3

Alexander Suvorov

edícia
PREMENA
zväzok 33

ZÁPISKY NA MANŽETÁCH

ZÁPISKY NA MANŽETÁCH

ČASŤ PRVÁ

I

Redaktor nebohých novín Ruskoje slovo, v gamašiach a s cigarou, schmatol zo stola telegram a vycvičeným profesionálnym pohľadom si ho za sekundu prečítal od prvého riadka po posledný.

Jeho ruka mechanicky poznačila na okraj: „Do 2 stĺpcov,“ ale pery sa mu náhle zošpúlili: „Fiú-u!“

Chvíľu bol ticho. Potom prudko odtrhol kúsok papiera a napísal:

Do Tiflisu – štyridsať míl...

Nepredáte automobil?

Hore: „Krátky fejtón“, nabok: „Garmond“, dolu: „Havran“.

A odrazu zamrmlal ako Dickensov Jingle:

– Tak. Ták! Ja som to vedel! Možno budem musieť zdvihnúť kotvy. No čo! V Ríme mám šesťtisíc lír. Credito italiano. Čo? Šesť... V podstate som taliansky dôstojník! Tak. Finita la comedia!

Ešte raz zapískal, posunul si brigadirku do tyla a vrhol sa k dverám s telegramom a fejtónom.

– Stojte! – strhol som sa a zajačal som. – Stojte! Aké Credito? Finita?! Čo? Katastrofa?!

On však zmizol.

Chcel som vybehnúť za ním... ale vtom som mávol rukou, skleslo som sa zamračil a sadol som si na gaučik. Počkat', čo ma trápi? Nejaké nezrozumiteľné Credito? Zmätko? Nie, toto nie... Ach, áno. Hlava. Bolí ma už druhý deň. Nedá mi žiť. Hlava! A práve teraz, v tejto chvíli, mi po chrbte prebehol čudný mráz. A za okamih – naopak: telo mi zalialo suché teplo, a čelo mám neprijemné, vlhké. V spánkoch cítim tepanie. Prechladol som. Prekliata februárová hmla! Len aby som neochorel... Len aby som neochorel!

Všetko je tu cudzie, nuž ale ja som si tu za mesiac a pol zvykol. Ako je po hmle dobre! Doma. Útes a more v zlatom ráme. Knihy v knižnici. Prikrývka na pohovke je drapľavá, nijako sa na nej nedá uvelebiť, vankúš je tvrdý, strašne tvrdý... Ale nevstanem ani za nič. Tak sa mi nechce! Nemám chuť ani zdvihnúť ruku. Už pol hodiny myslím na to, že by som ju mal natiahnuť a vziať si zo stola aspirín, ale ešte vždy som to neurobil...

– Mišuňa, dajte si teplomer!

– Och, neznášam ho! Nič mi nie je...

Božemôj, božemôj, božemóóój! Tridsaťosem deväť!... nie je to nebodaj týfus? Ale nie. To nie je možné! Odkiaľ?! A čo ak to je týfus?! Nech je aký chce, len nie teraz! To by bolo príšerné... Nič to nie je. To si len namýšľam. Prechladol som, nič viac. Chrípka. Na noc si vezmem aspirín a zajtra vstanem akoby nič!

Tridsaťdeväť päť!

– Pán doktor, však to nie je týfus? Nie? Myslím, že je to obyčajná chrípka. Čo? To tá hmla...

– Áno, áno... Hmla. Pekne dýchajte... Zhlboka... Tak!

– Pán doktor, musím ísť von, mám niečo dôležité... Len na chvíľu. Môžem?

– Vy ste sa zbláznili!

Blčí útes, more aj pohovka. Prevrátiš vankúš, a len čo ňaň položíš hlavu, už je horúci. To nič... ešte túto noc sa povyvaľujem a zajtra už pôjdem, pôjdem! Aj keby čo bolo – idem! Idem! Netreba sa opúšťať! Je to len smiešna chrípka... Je dobré byť chorý. Keď má človek horúčku. Keď na všetko zabudne. Poležať si, odpočinúť si, len preboha nie teraz! V tomto čertovskom zmätku človek ani nemá čas si niečo prečítať... A takú mám chuť... Na čo také? Áno. Lesy a hory. Lenže nie tieto, prekliate, kaukazské. Ale naše, ďaleké... Meľnikov-Pečerskij. Skit je zasypaný snehom. Bliká tam svetielko, aj v kúpeli sa kúri... To je ono, lesy a hory. Dal by som pol kráľovstva, keby som teraz mohol sedieť v kúpeli na lavici. Okamžite by sa mi uľavilo... A potom sa nahý hodiť do záveja... Lesy! Borovicové, hlboké... Vysoké, rovné

stromy, lodné drevo. Také stromy rúbal Peter Veľký v zelenom kaftane. Nakol'ko... Aké pekné, solídne, štátnické slovo – na-koľ-ko! Lesy, rokliny, koberec ihličia, biely skit. A zbor mníšok nežne a zladene spieva.

Tebe, Bohorodička, mocná vládkyňa!..

Ale nie! Aké mníšky! Tie tam vôbec nie sú! Kdeže mníšky! Mníšky, novicky, jemné, vasnecovovské...

– La-risa Leontievna, kde sú mníš-ky?!

– ... Blúzni... blúzni, chudák!

– Ani náhodou. Ani mi nenapadne blúz-niť. Mníšky! Čo sa nepamätáte? Tak mi podajte knihu. Tam, tam, z tretej police. Meľnikov-Pečerskij...

– Mišuňa, teraz nesmiete čítať!

– Čože? Prečo nesmiem? Hneď zajtra vstanem z postele! Idem k Petrovovi. Vy to nechápete. Veď ma tu nechajú! Nechajú ma!

– No, dobre, dobre, vstanete! Tu máte tú knihu.

Obl'úbená kniha. Aj vôňu má starú známú. Ale riadky začali skákať, poskakovali, pokrivali sa. Spomenul som si. Tam v tom v skite vyrábali falošné peniaze, romanovovské. Ech, tá moja pamäť! Nie mníšky, ale peniažky...

Peniažky, peniažky, kdeže ste sa vzali...

– Larisa Leontievna... Laročka! Máte rada lesy a hory? Pôjdem do kláštora. Rozhodne! Do ústrania, do skitu. Hustý les, štebot vtákov, žiadni ľudia... Mám plné zuby tejto idiotskej vojny! Ujdem do Paríža, napíšem tam román a potom pôjdem do skitu. Ale zajtra nech ma Anna zobudí o ôsmej. Rozumiete, už včera som mal byť uňho... Rozumiete?

– Rozumiem, rozumiem, len mlčte!

Hmla. Horúca červenkastá hmla. Lesy, lesy... a z pukliny v zelenom kameni ticho presakuje voda. Čistučký skrútený krištáľový prúd. Len sa tam treba doplaziť. A tam sa napiješ – a všetko ti hneď prejde! Plaziť sa po ihličí sú však

muky, je lepkavé a pichľavé. Otvoriť oči – vôbec to nie je ihličie, ale plachta.

– Bo-že! Čo je to za plachta... Čo ste ju posypali pieskom? Pi-it'!

– Hneď, hneď!

– Fuj, je teplá, mizerná!

– ... strašné. Zasa štyridsať päť!

– ... termofoor s ľadom...

– Doktor! Žiadam... aby ste ma okamžite poslali do Paríža! Už nechcem ostať v Rusku... Ak ma tam nepošlete, tak mi láskavo dajte môj bro... brovning! La-ročka-a! Vyberte ho!

– Dobre. Dobre. Vyberieme. Len pokoj!

Tma. Jasná chvíľa. Tma... jasná chvíľa. Môžete ma aj zabiť, nič si nepamätám...

Hlava! Hlava! Mnišky tu nie sú, mocná vládkyňa, a démoni trúbia a rozžeravenými háčikmi mi kmášu lebku. Hlava!

Jasná chvíľa... tma. Jas... nie, už nie! Ničoho sa už nebojím a všetko – všetko mi je jedno. Hlava nebolí. Tma a štyridsaťjeden jeden

.....

II. ČO BUDEME ROBIŤ?

Beletrista Jurij Sľozkin sedel v elegantnom kresle. Vlastne všetko v miestnosti bolo elegantné, a preto v nej Jura pôsobil ako akýsi neveriteľne disharmonický prvok. Jeho hlava, plešatá od týfusu, bola presne ako hlava chlapca, ktorú opísal Mark Twain (vajce posypané čiernym korením). Vojská blúza obhryzená moľami a pod pazuchou – diera. Na nohách – sivé onuce. Jedna dlhá, druhá krátka. V ústach – fajka za dve kopejky. V očiach sa mu preteká strach s úzkosťou.

– Čo te-raz s na-mi bu-de? – spýtal som sa a nespoznal som svoj hlas. Po druhom záchvate bol slabý, tenký a chrapľavý.

– Čo? Čo?

Obrátil som sa na posteli a melancholicky som sa pozrel cez okno, za ktorým sa ticho kolísali ešte holé konáre. Neveriteľná obloha so stopou po dotyku dohárajúceho úsvitu, mi, samozrejme, neodpovedala. Mlčal aj Sľozkin, iba pokyvoval znetvorenou hlavou. V susednej izbe zašušťali šaty. Ženský hlas zašepkal:

– Dnes v noci budú v meste rabovať Inguši...

Sľozkin sa mykol v kresle a opravil ju:

– Nie Inguši, ale Oseti. A nie v noci, ale zajtra zavčas rána.

Za stenou nervózne odpovedali flakóny.

– Božemôj! Oseti? Tak to je hrozné!

– A-ký je v tom rozdiel?

– Ako to, aký?! Vlastne, vy neviete, ako to tu u nás chodí.

Keď rabujú Inguši, tak... rabujú. A Oseti rabujú a zabíjajú...

– Budú zabíjať všetkých? – vecne sa spýtal Sľozkin a vypustil dym zo smradľavej fajočky.

– Och, božemôj! Vy ste ale čudný! Všetkých nie... Ale tých, čo... Vlastne, čo to robím! Zabudla som. Rozrušujeme pacienta.

Šaty zašuchotali. Domáca sa ku mne sklonila.

– Ja nie som roz-rušený...

– Hlúposti, – sucho odsekol Sľozkin, – hlúposti!
– Čo? Hlúposti?
– To celé... Tí Oseti a to všetko. Nezmysel, – vypustil kúdol dymu.

Môj zmorený mozog odrazu začal spievať:

Mama! Mama! Čo budeme robiť?

– Naozaj. Čo bu-de-me ro-bit'?

Sľozkin sa uškrnul iba pravým lícom. Porozmýšľal. Vzbĺklo v ňom nadšenie.

– Zriadime pododbor umení!
– A to... je čo?
– Čo?
– No ten... podbor?
– Nie, nie. Pod-od-bor!
– Pod?
– Mhm!
– Prečo pod?
– No, to je... Vieš, – zamrvil sa, – existuje odbor školstva
– OŠ a okresný OŠ. OŠ. Chápeš? A ten má pododbor. Pod. Chápeš?!

Domáca ho okríkla:

– Preboha, nerozprávajte sa s ním! Zasa začne blúzniť...
– Nezmysel! – ostro povedal Jura, – nezmysel! A všetci tí Megreli, Imeri... či ako sa volajú. To sú proste hlupáci!
– Čo-že?
– Iba behajú. Strieľajú. Na mesiac. Nebudú rabovať...
– A čo s nami? Bu-de?
– Ale nič. Zriadime...
– Umení?
– Mhm. Bude tam všetko. Izo. Lito. Foto. Teo.
– Ne-ro-zumiem.
– Mišeňka, nerozprávajte! Lekár...
– Potom ti to vysvetlím! Všetko tam bude! Ja už som takému šéfoval. Prečo by sme nemohli? My sme apolitickí. My sme umenie!

– A žit'?

– Peniaze budeme hádzať za koberec!

– Za aký koberec?

– Ale, tam v tom mestečku, kde som šéfoval, som mal na stene koberec. No a keď sme so ženou dostali výplatu, hádzali sme peniaze za koberec. Nebolo nám do smiechu. Ale zato sme jedli. Dobre sme jedli. Na prídel.

– A ja?

– Ty budeš vedúci Lita. Hej.

– Čo budem?

– Mišuňa! Prosím vás!

III. VEČNÉ SVETLO

Noc plynie. Čierna, ako smola. Nespím. Plamienok večného svetla trasľavo svieti. Kdesi ďaleko v uliciach sa strieľa. A mozog horí. Zahmlieva sa.

Mama! Mama!! Čo budeme robiť?!

Sľozkin čosi chystá. Zvláča. Foto. Izo. Lito. Teo. Teo. Izo. Lizo. Tizo. Zhromažďuje fotoaparáty. Načo? Lito – to sú literáti. Sme my ale nešťastníci! Izo. Fizo. Inguši blýskajú očami, cválajú na koňoch. Berú nám fotoaparáty. Hluk. Strieľajú na mesiac. Ošetrovateľka mi pichá do nohy gáfor: tretí záchvat!

– Och! Čo len bude?! Pust'te ma! Ja pôjdem, pôjdem, pôjdem...

– Ticho, Mišeňka, len tíško!

Po morfiu Inguši zmiznú. Zamatová noc sa pohojdáva. Večné svetlo bliká svojím božským očkom a spieva krištáľovým hlasom:

– Ma-a-ma. Ma-a-ma!

IV. TOTO JE PODODBOR

Slnko. Za kolesami bričiek oblaky prachu... V prázdnej du-nivej budove ľudia chodia, vychádzajú von... V miestnosti na treťom poschodí sú dve skrine s odtrhnutými dverkami, krivonohé stoly. Tri slečny s fialovými perami – raz hlasno klepú na strojoch, raz fajčia.

V samom strede sedí spisovateľ, zložený z kríža, a z chaosu tvorí pododbor. Teo. Izo. Lezú k nemu sinavé tváre hercov. A pýtajú peniaze.

Po návratnom týfuse – dozvuky. Motá ma a napína. Ale šéfujem. Šéf. Lito. Zvykám si.

– Vedúci podumu. OŠ. Litkomisia.

Pomedzi stoly chodí akýsi chlap. V sivej vojenskej blúze a ohyzdných rajtkách. Prechádza krížom cez skupinky a tie sa rozpadávajú. Ako keď torpédoborec rozráža hladinu. Na koho sa pozrie, ten zbledne. Oči sa plazia pod stôl. Iba sleč-nám to nič nerobí! Slečny nepoznajú strach.

Podišiel ku mne. Prevrtal ma pohľadom, vytiahol zo mňa dušu, položil si ju na dlaň a pozorne si ju prezrel. Lenže moja duša je ako krištál!

Vložil ju späť. Blahosklonne sa usmial.

– Šéf Lita?

– Áno. Šéf.

Išiel ďalej. Celkom milý chlapík. Ale človek za svet nepríde na to, čo tu u nás robí. Na Teo nevyzerá. Na Lito už vôbec nie.

Prišla poetka. V čiernej baretke. Sukňa zapnutá na boku a pančuchy pokrútené. Priniesla básne.

Ta, ta, tam, tam.

V srdci ti tlčie dynamická strela.

Ta, ta, tam.

Celkom dobré básničky. Môžeme ich... no... ako sa to... za-recitovať na večere poézie.

Poetkine oči sú natešené. Celkom milá slečna. Ale prečo si tie pančuchy nepripevní?

V. KAMERJUNKER PUŠKIN

Všetko bolo dobré. Všetko bolo vynikajúce.

Ibaže som doplatil na Alexandra Sergejeviča Puškina, nech mu je zem ľahká!

Bolo to takto:

V redakcii, pod točitým schodišťom, sa usadil cech miestnych básnikov. Bol medzi nimi mládenec v modrých študentských nohaviciach, tá s dynamickou strelou v srdci, driemajúci starec, ktorý v šesťdesiatke začal písať básne, a ešte zopár ďalších ľudí.

Nepriamo k nim patril aj jeden odvážny, s orľou tvárou a obrovským revolverom na opasku. On prvý z celej sily zabodol svoje atramentom napojené pero do srdca nedorazených, čo sa zo zvyku trepali na túru – do bývalej letnej spoločnosti. Za neutíchajúceho dunenia kalného Tereku prekľal orgován...

Bolo to efektné!

Potom druhý vystúpil s prednáškou o Gogoľovi a Dostojevskom a obidvoch ich zmietol z povrchu zemskeho. O Puškinovi sa vyjadril nepriaznivo, ale letmo. V jednu júnovú noc Puškinovi naložil, čo sa doňho zmestilo. Za biele nohavice, za „vpred pozerám sa bez obavy“, za kamerjunckerstvo a lokajský inštinkt, a vôbec za „pseudorevolučnosť a pokrytectvo“, za neslušné básne a za dvorenie ženám...

Sedel som v prvom rade, celý spotený od spary, a počúval, ako prednášajúci trhá na Puškinovi biele nohavice. Keď si na záver ovlažil vyschnuté hrdlo pohárom vody a navrhol, aby sme Puškina hodili do pece, usmial som sa. Priznávam. Záhadne som sa usmial, dočerta so mnou! Úsmev nevezmeš späť?

- Vystúpite ako oponent?
- Nemám chuť!
- Neviete, čo je občianska odvaha.
- Ale čo? Tak dobre, vystúpim!

A tak som vystúpil, aby ma čerti vzali! Tri dni a tri noci som sa pripravoval. Sedel som pri otvorenom okne, pri

lampe s červeným tienidlom. Na kolenách som mal knihu, ktorú napísal človek s ohnivými očami.

... tak múdrosť nepravá bliká len, vädne
pred nesmrteľným slnkom rozumu...

Básnik povedal:

Klebetu nechaj tak, nech si krúži.

Nie, nie nech si krúži! Nie. Ja im ukážem! Ukážem! Päťou som hrozil čiernej noci.

Aj som ukázal! V cechu zavládli rozpaky. Prednášajúci ležal na obidvoch lopatkách. V očiach prítomných som videl nemé, veselé:

– Doraz ho! Doraz!

.....

Ó, prašné dni! Ó, dusné noci!

I prišlo v lete v 20. rokoch 20. storočia po Kristovi z Tiflisu zjavenie. Pricestoval mladý muž, celý zlomený a vykoľajený, s vráskavou stareckou tvárou, a predstavil sa: som výtržník v poézii. Priviezol malú knižku pripomínajúcu vínnu kartu. V knižke boli jeho básne.

Podbeľ. Rým: soper'.

To je na zbláznenie, naozaj!

Mladý muž ma od prvej chvíle znenávidel. Robí výtržnosti na stránkach novín (4. strana, 4. stĺpec). Píše o mne. A o Puškinovi. A o ničom inom. Puškina nenávidí viac ako mňa! Ale tomu to môže byť jedno! On je tam, kde niet bolesti...

A ja zmiznem bez stopy ako červ.

VI. BRONZOVÝ GOLIER

Čo je to ten Tiflis za prekliate mesto?!

Prišiel sem druhý! S bronzovým golierikom. Bron-zo-vým. A takto vystupoval v živom časopise. Vážne!!

S bronzovým, chápete?!

.....

VII. CHLAPCI V ŠKATULKE

Kruh okolo mesiaca. S Jurijom sedíme na balkóne a dívame sa na hviezdny závoj. Úľava však neprichádza. O niekoľko hodín hviezdy zhasnú a nad nami vzbĺkne ohnivá guľa. A znova budeme zdochýnať ako chrobáky na špendlíkoch...

Cez balkónové dvere počuť súvislé tenučké mrnčanie. Pánubohu za chrptom, na úpäti hôr, v cudzom meste, v drobnej, tesnej izbe sa hladnému Slozkinovi narodil syn. Položili ho na okno do škatule s nápisom:

M-me Marie. Modes et Robes.

A on narieka v tej škatuli.

Chúďa dieťa!

Nie dieťa. To my sme chúďatá!

Hory nás izolovali. Pod mesiacom spí Stolová hora. Ďaleko, ďaleko, na severe, sú nekonečné roviny... Na juhu sú úžľabiny, priepasti, prudké bystriny. Kdesi na západe je more. Nad ním svieti Zlatý roh...

... Muchy na *tanglefoote* ste videli?!

Keď mrnčanie utíchne, ideme do kľetky.

Paradajky. Poskromne čierneho chleba. A arak. To je ale odporná pálenka! Hnus! Ale vypiješ ho – a je ti ľahšie.

A keď už všetko naokolo tvrdo spí, spisovateľ mi číta svoju čerstvú novelu. Iných poslucháčov nemá. Noc plynie. Spisovateľ dočíta, starostlivo zvinie rukopis a položí ho pod vankúš. Písací stôl nemá.

Šepkáme si až do bledého svitania

Len prostredníctvom utrpenia prichádza pravda... Je to tak, nemajte strach! Za spoznanie pravdy však človeku ani nezaplatia, ani nedostane prídel. Je to smutné, ale je to fakt.

VIII. PRIEVAN

Pricestoval Jevreinov. V obyčajnom bielom golieriku. Od Čierneho mora, po ceste do Petrohradu.

Kdesi na severe bývalo také mesto.

Existuje aj dnes? Spisovateľ sa smeje, ubezpečuje ma, že existuje. Ale cestovať tam treba dlho: tri roky v tepluške. Celý večer moje očka okrievali na bielom golieriku. Celý večer som počúval rozprávanie o dobrodružstvách.

Bratia spisovatelia, vo vašom osude...

Nemal žiadne peniaze. Ukradli mu veci...

... A na druhý, posledný večer, v skrz-naskrz zafajčenej izbe, ktorú nám dala k dispozícii domáca pani, sedel Nikolaj Nikolajevič za pianínom. So železnou nezlomnosťou zniesol mučivú obhliadku. Štyria básnici, poetka a maliar (cech) dôstojne sedeli a vpíjali sa doňho pohľadmi.

Jevreinov je vynaliezavý človek:

– Toto sú Hudobné grimasy...

A bleskovo sa obrátil tvárou ku klávesom a začal hrať. Najprv... Najprv o tom, ako slon hral na návšteve na klavíri, potom to bol zaľúbený ladič, dialóg medzi oceľou a zlatom a nakoniec polka.

O desať minút bol už cech úplne nepoužiteľný. Už nesedel, ale váľal sa po zemi, mával rukami a stonal...

... Človek so živými očami odcestoval. Nijaké grimasy!

Schmatol ich prievan. Letia ako lístie. Jeden z Kerča do Vologdy, druhý z Vologdy do Kerča. Lezie sem strapatý Osip s kufrom a hnevá sa:

– Takto my tam veru nedôjdeme!

Prirodzene, že nedôjdeš, keď nevieš, kam ideš.

Včera tade prechádzal Riurik Ivnev. Z Tiflisu do Moskvy.

– V Moskve je lepšie.

Docestoval sa do takého štádia, že si raz ľahol vedľa jarku:

– Už nevstanem! Niečo sa konečne musí stať!

Aj sa stalo: jeden známy náhodou podišiel k jarku – a vzal ho domov na obed.

Druhý básnik. Z Moskvy do Tiflisu.

– V Tiflise je lepšie.

Tretí – Osip Mandelštam. Vošiel dnu v zamračený deň a hlavu držal vysoko ako princ. Zabil nás lakonickosťou:

– Idem z Krymu. Hnus. Kupujú tu u vás rukopisy?

– ... Ale nepla... – začal som, ale dokončiť som nestihol, lebo už odcestoval. Nevedno kam...

Beletrista Pilňak. Ide do Rostova, vlakom, ktorý vezie múku, v dámskom svetříku.

– V Rostove je lepšie?

– Nie, idem si odpočinúť!!

Čudák – zlaté okuliare.

Prišiel Serafimovič – zo severu.

Oči má unavené. Hlas slabý. Referát prednáša v cechu.

– Pamätáte sa, ako je u Tolstého šatka na palici? Raz spľasne, raz sa znova trepoce. Tá šatka je ako živá... Raz som písal protialkoholickú etiketu na fľašu na vodku. Napísal som vetu. Vyškrtol som slovo, hore som napísal iné. Porozmýšľal som – a zasa som ho preškrtol. A potom ešte niekoľkokrát. Ale bola z toho výstižná veta... Dnes píšu... Zvláštne!... Začneš čítať. Prečítaš raz. Nie! Nerozumieš. Druhý raz – takisto. A tak to odložíš...

Miestny cech in corpore sedí pri stene. Oči majú také, akoby to nechápali. To je ich vec!

Serafimovič odcestoval... Prestávka.